

MEHMET AKİF'İN SAVAŞLARLA İLGİLİ ŞİİRLERİNDE KUTSALLIĞIN VE FEDAKÂRLIĞIN BEDEN DİLİ

THE BODY LANGUAGE OF HOLINESS AND ALTRUISM IN MEHMET AKİF'S POEMS ABOUT WARS

Emel AYDIN ÖZER*

"Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın."

Mehmet Akif Ersoy

ÖZ: Savaşlarda tecrübe edilen pek çok şey bedenle ilgilidir, bu nedenle savaş adeta bedenler arasındaki mücadeledir, denilebilir. Burada şiddeti uygulayan da ona maruz kalan da bedendir. Tüm bu yaşananlar, hayatla yakından bir bağa sahip olan şiirde de yansımaları bulur. Savaş hem bir olgu olarak hem de savaş meydanlarında bedenlerin giriştiği bu şiddetli mücadelenin tasvirlerinin yapılması yoluyla şiirlerde yer bulur. Şairin yaptığı beden tasvirleri, onun bakış açısından etkilenir ve şair; bu bakış açısıyla yaptığı tasvirlerde okuyucuya bir mesaj vermeye, ona bir şeyler anlatmaya çalışır. Şair, tasvir ettiği bedene karşı acıma duygusuna sahipse onu farklı niteleyicilerle yansıtır; ona kızgınsa, kırgınsa veya onu kutsallaştırıyorsa aynı beden farklı niteleyicilerle anlatılır. Böylece şairin bakış açısı, anlatılan bedenin niteleyicilerini ve öne çıkan uzuvlarını etkiler. Mehmet Akif, savaşları konu alan şiirlerinde beden tasvirlerini işlevsel olarak kullanır. Burada karşımıza fedakârlık ve kutsallaştırma gibi iki işlev çıkar. Şair; savaşlarda parçalanan, yakılan, dondurulan, ezilen bedenleri şiddet dolu ve bu şiddetin detaylandırıldığı tasvirlerle anlatırken burada bağımsızlık mücadelesinde feda edilen bedenleri kutsallaştırdığını görürüz. Böylece hem yapılan fedakârlıkların unutulmamasını hem de düşmana karşı verilen tepkinin artmasını ister.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Modern Edebiyat, Şiir, Savaş, Beden.

ABSTRACT: Many things experienced in wars are related to the body, so it can be said that war is literally a struggle between bodies. Here, it is the body that applies the violence and is exposed to it. All these experiences are reflected in the poem, which has a close connection with life. War finds its place in poetry both as a phenomenon and through the depictions of this violent struggle undertaken by bodies. The depictions of the body made by the poet are influenced by his point of view and the poet tries to give a message to the reader and to explain something to him in his depictions from this point of view. If the poet has a feeling of pity for the body he describes, he reflects it with different qualifiers; If he is angry, resentful or sanctifying him, the same body is described with different qualifiers. Thus, the poet's point of view affects the qualifiers and prominent limbs of the body described. Mehmet Akif uses body depictions functionally in his

* Dr.- Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü/İzmir-eaemelaydin@gmail.com
(Orcid: 0000-0003-4909-3327)

poems about wars as well. Here, we come across two functions such as sacrifice and sanctification. The poet depicts the bodies torn, cremated, frozen and crushed in wars with depictions full of violence and detailing this violence. Here we see that he sanctifies bodies sacrificed in the struggle for independence. Thus, he wants both the sacrifices made not to be forgotten and the reaction to the enemy to increase.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Modern literature, Poem, War, Body.

Giriş

İnsanoğlunun var olduğu günden beri çeşitli amaç ve sebeplerle giriştiği mücadeleler kimi zaman dozunu arttırarak bir savaşa dönüşmüştür. Savaş, her şeyden önce bedenler arasında verilen bir mücadele olmuştur. Yapılan birçok inceleme de insan bedeniyle savaşlar arasında sıkı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. “Savaşta tecrübe edilen her ne varsa öncelikle bedenle ilgilidir. Savaşta şiddet uygulayan da şiddete maruz kalan da bedendir. Savaşın bedenselliği savaş olgusunun kendisiyle o kadar iç içe geçmiştir ki “savaşın tarihini” bu eylemin bedene yaşattığı tecrübelerin tarihsel antropolojisinden ayırmak kolay değildir” (Corbin vd. 2013: 235). O yüzden savaş denilince akla öncelikli olarak bedene çektirilen acı ve onunla ilgili ortaya çıkan çağrışımlar gelmektedir. Bunların yansımaları birçok şairin şiirinde görülmektedir. Şairlerin; savaşta alınan yaraları, bu yaraların bedende uyandırdığı acıyı şiirlerine yansıtırken ya bizzat deneyimlediklerini ya bir başkasında gözlemlediklerini ya da başkalarından duyduklarını kendi hayal güçlerinde harmanladıklarını fark etmekteyiz. Söz konusu savaş olunca her iki tarafın askerlerinin insanî sınırlar dışına çıktığı görülmektedir. Bir şair, savaştan bahsederken bedene yapılan bu gibi müdahaleleri belli bir bakış açısıyla yansıtmakta ve tasvirler de buna bağlı olarak belirli işlevler kazanmaktadır. Mehmet Akif Ersoy, savaş şiirleri denilince akla gelen en özel ve önemli şairdir, denilebilir. Bu nedenle onun şiirlerinde, savaşlarda türlü türlü işkencelere maruz kalan halkın ve vatani düşman işgalinden kurtarmak için mücadele eden askerlerin tasvirlerine ve bu tasvirlerin hangi işlevlerde kullanıldığına bakmanın önemli olduğuna kanaat getirilmiştir.

1. Savaş ve Halkın Bedensel Tasviri

Mehmet Akif'in, savaşları konu alan şiirlerinde savaşlarda halkın çektiği acıları, onların bedenlerinin maruz kaldığı şiddeti ve ortaya çıkan vahşeti detaylıca ve çarpıcı ifadelerle tasvir ettiğini görmekteyiz. Şair, dünyanın neresinde bir bağımsızlık mücadelesi verilirse verilsin, bu mücadeleyi veren insanların bedenlerini tasvir ederken hep benzer niteleyicileri, benzer işlevlerle kullanmakta ve ortaya çıkan sahneler birbirine benzemektedir. Savaşlarda halka çektirilen acının anlatımına dair birkaç şiir üstünden örnekler vermek mümkündür. “Acem Şahı” (1911) adlı şiir, bu bağlamda etkili bir örnektir. Mehmet Akif bu şiirinde, İran hükümdarının halka uyguladığı zulmü anlatır. Mücadele, iktidarla toplum arasındadır. Akif, halka yapılan işkenceyi şöyle dile getirir:

*“Bütün dünya için bir damla kan çoktur” diyorlar, sen
Şu ma’sum ümmetin seller akıttın hûn-ı pâkinden!*

(...)

*Kazak celbeyleyip ta Rusya’dan sâdâtı çiğnettin;
Yazid’in ruhu şad olsun... Eminim çünkü şad ettin!
Şehamet gösterip binlerce beytullahı bastırdın;
Şecaat arz edip birçok ricalullahı astırdın! (2014: 154).*

Alıntılanan ilk dizede, dökülen kan, insan bedeninin çektiği acının derecesini gösteren önemli bir işaret olarak kullanılır. Yani dökülen kanın miktar olarak çokluğu, insan bedenine ve onun bütünlüğüne verilen zararın ne derecede büyük olduğunu gösterir. Bu tasvir, bedenin o hâline bakan bir insanı, kendi bedensel bütünlüğüne dair bir endişeye düşürebilir hatta onu travmaya sokabilir. Kan gören bir insanın bayılmaya varan çeşitli tepkiler vermesini de buradan yola çıkarak açıklamak mümkündür. Bir insanın “kan”dan bu derecede etkilenmesi, karşısında gördüğü bedenle kendi bedenini özdeşleştirmesiyle ilgilidir. Bedeni o hâlde gören bir insan, kendi bedenine ne gibi acılar verilebileceğine dair bir fikir edinir ve bu durum, onun da başına böyle şeyler gelebilme ihtimaline karşı korkulara kapılmasına sebep olur. Görüldüğü üzere “kan”, bir ucu travmaya kadar giden böyle kötü çağrışımlar yaratması yönüyle dikkat çekici bir imgeye dönüştürülmüştür. İnsanların öldürülmesi, asılması ve bedenlerinin ayaklar altında ezilmesi diğer işkence unsurları olarak şiirlerde karşımıza çıkar. Bir insanın özenle baktığı bedenine yapılan bu gibi muameleler oldukça aşağılayıcıdır. Bedene acı çektirilirken bir yandan da beden aracılığıyla insan onuru ayaklar altına alınır. İnsan bedeninin bütünlüğüne ve sağlığına verilen bu zarar, insana çektirilebilecek acının doruk noktasıdır. Yani bedene zarar vermek, düşman olarak tanımlanan bir insana karşı üstünlük sağlamanın bir yolu olarak görülür. Bundan dolayı beden böyle acılara maruz kalır.

Akif’in “Süleymaniye Kürsüsünde” (1912) şiirinde de aynı sahneler yer alır. Şiirde halka vaaz veren vaiz, ülkemizdeki baskı rejiminden kurtulmak amacıyla gittiği Rusya’nın da zamanında benzer zorluklardan geçtiğinden, birçok insanın hunharca katledildiğinden bahseder:

*Düşünen her kafanın mutlak ezilmektir sonu!
Medeni Avrupa, bilmem, niye görmezdi bunu?
Süngü, kurşun gibi kestirme ölümlerle ölen;
Yahud işkenceler altında ecelsiz gömülen:
Ne soluk var, ne ışıık var, ne otur var ne durak,
İki üç yüz kulaç altında zeminin çıplak,
Aç, susuz işletilen kanları donmuş canlar,
Size milyonla desem, fazlası yok, eksiği var! (2014: 298).*

Alıntı yapılan bölümden anlaşıldığı üzere düşünen her kafanın sonu ezilmek olur. Halkın bir bölümü süngü, kurşun vb. ile öldürülürken bir kısmı da uzun işkencelerden geçirilir. Çektirilen bunca acıya rağmen halk, fikirlerinden ve ideallerinden vazgeçmez; kafa kesmekle, beyin ezmekle hürriyet fikrinin akıldan çıkarılamayacağı, düşman askerleri tarafından bir türlü idrak edilemez. Bu yolda o kadar çok insan acı çekmiş hatta ölmüştür ki ülkenin toprakları adeta kanla sulanmıştır. İnsan bedenine yapılan işkencenin ne kadar büyük olduğunu ifade edebilmek için yine akan kanın çokluğundan bahsedilir. Akan kanın miktar olarak fazla olması, halkın çektiği acının büyüklüğünü hatta dayanılmazlığını gözler önüne sermek için kullanılır. Bu sefer, hürriyet fikrini yok etmek için sadece bedenin bir bölümü değil, bir bütün olarak beden ortadan kaldırılmaya çalışılır. Soyut bir kavram olan “hürriyet” fikri, insanın en önemli uzvu olan “baş”ta ortaya çıkar; bu nedenle en fazla işkenceye maruz kalan da o olur. Otoritenin uyguladığı baskıya karşı gelen halk, bedenlerine yapılan işkencelerle cezalandırılır. Tüm bu işkenceler, binlerce insanın acı çektirilerek öldürülmesi, baskıcı rejimin otorite sağlama yöntemidir. Kur’an-ı Kerim’deki çeşitli ayetlerin tefsirlerinin yapıldığı, “Müslümanlık nerede! Bizden geçmiş insanlık bile...” dizesiyle başlayan şiirinde de (1913) şair; bedenleri parça parça edilmiş insanlardan söz eder. İnsan bedenlerine uygulanan işkencelerin anlatıldığı bu insanlık dışı sahneyi gözler önüne seren şairin bir yandan da buna sessiz kalan halka isyan ettiği görülür. Halka yaptığı eziyetlerle düşman, kendini üstün gösterme hevesi içindedir. Akif, bedenin işkenceyle parçalanmasıyla vatan toprağının parçalanmasını (bütünlüğünün bozulmasını) bir tutmaktadır. “Geçenler varsa İslam’ın şu çiğnenmiş diyarından” dizesiyle başlayan bir başka ayet yorumunda (1913) Müslümanlara yapılan işkencelerden çarpıcı örnekler sunmaya devam eder:

*Azıcık kurcala toprakları, seyret ne çıkar:
Dipçik altında ezilmiş, paralanmış kafalar!
Bereden reng-i hüviyyetleri uçmuş yüzler!
Kim bilir hangi şenâatle oyulmuş gözler!
“Medeniyet” denilen vahşete lâ’netler eder,
Nice yek-pare kesilmiş de sırtmış dişler!
Süngülenmiş, kanı donmuş nice binlerle beden!
Nice başlar, nice kollar ki cüdâ cisminden!
Beşiğinden alınıp parçalanan mahlûkat;
Sonra, namusuna kurban edilen bunca hayat!
Bembeyaz saçları katranlara batmış dedeler
Göğsü baltayla kırılmış memesiz valideler!
Teki binlerce kesik gövdeye aid kümeler:
Saç, kulak, el, çene, parmak... Bütün enkaz-ı beşer!
Bakalım, yavrusu uğrar mı, deyip, karnından,*

Canavarlar gibi şişlerde kızarmış nice can! (2014: 356)

Yapılan alıntıda, savaşlarda insanların bedenlerine çektirilen o yoğun acı, dökülen kanla gösterilir. Sevdiği birçok insanın bedeninin maruz kaldığı işkencelere tanıklık eden insanların kalpleri kırıktır, neredeyse hepsi umudunu yitirmiştir. Savaşta binlerce insan ölmüştür ve onların çektiği acı, geride kalan ölü bedenlerinde donuk bir ifade olarak görülebilmektedir. Şairin yaptığı betimleme, işkencenin ne derecede şiddetli olduğunu muhayyilemizde canlandırmamızı sağlar. Her bir işkence türü insanlık dışıdır, onur kırıcıdır. İnsanların başlarının parçalanması, yüzlerinin tahrip edilmesi gibi işkenceler, bedenin temel insanî vasıflarının ortadan kaldırılması maksadını taşımaktadır. Toplumla karıştığımızda diğer insanlarla iletişim için en önemli organ olan “yüz”e yapılan bu işkence, insanı tanınmaz hâle getirir, adeta toplumdan siler. Yüzü bu derecede tahrip edilmiş o insan yaşasaydı, onu hayatı boyunca kurtulamayacağı derin bir travma bekliyor olacaktı. Çünkü çevresindeki insanların ona bakışı değişecek, bu kişinin benlik algısı sarsılacaktı. Bu durum da bize, düşmanın bilinçli olarak bedenini belirli organlarını hedef aldığını düşündürür. Savaş zamanlarında yapılan işkencelerden bir diğeri olan “gözlerin oyulması” da benzer bir amaç için yapılan işkencelerdendir. Bir kişinin görmesinin engellenmesi, onun dünyayla olan bağını koparacak, kendine olan güvenini sarsacak çok ciddi bir işkencedir ve insanlık dışı bir suçtur. Şiirdeki bir diğer tasvirde, yerlerde süründürülen, parçalanan bedenler yer alır. Bu sahneler de bedeninin bütünlüğünü bozmaya, diğer insanları korkutmaya yönelik örneklerdir. Çünkü bedeninin bu hâlini gören insanlar, kendi bedenlerine de aynısının yapılacağını düşünür ve bundan korkar. Alıntılanan şiirde yer alan tasvirlerdeki şiddetin dozunun önceki örneklere göre daha yüksek olduğu belirgin bir şekilde fark edilir. Mehmet Akif, bizi çok ağır bir tabloyla baş başa bırakır. Vatanımıza sahip çıkmazsak başımıza neler gelebileceğini, bedenimizin düşmanlar tarafından ne gibi işkencelere maruz bırakılabileceğini gösterir, olabileceklere karşı bizi uyarır. “Fatih Kürsüsünde” şiirinin bir bölümü olan “Vaiz Kürsüde” (1914), savaş sırasında düşman tarafından bedene yapılabilecek işkencelere ibretlik örneklerden bir diğereğidir. Akif, bu şiirde her yönüyle gerileyen ülkeyi, tembelleşen insanları eleştirir. Milleti, düşmanla mücadeleyi bıraktıkları için suçlu bulur. Halkın içinde bulunduğu kötü durumu, bedensel örnekler üzerinden somutlayarak anlatır:

Çoluk çocuk kesilirken; kadınlar inlerken;

Zavallılar seni erkek sanır da beklerken;

Hayâyı, ırzı ekip yol boyunca, çırçıplak,

Kaçarsın, öyle mi, hey kalp adam sıkılmayarak! (2014: 450).

Bu alıntıda geleceğin teminatı olan çocukların ve onları doğuran annelerin maruz kaldığı işkenceler, bir milletin geleceğini yok etme maksatlıdır. Hem tanıdıkları insanlara yapılanların verdiği üzüntü hem de kendi başlarına gelebileceklerin bir örneğini görmenin korkusu bu tabloyu

ibretlik hâle getirir. Şair, buna tepkisiz kalan halka adeta isyan eder. Mehmet Akif, ilerleyen bölümlerde bir köylüye yapılan işkenceyi anlatır ve bundan ders çıkarmamızı ister. Bu köylü, düşman askerleri tarafından odunla öylesine dövülür ki sonunda aklını yitirir; aldığı darbeler yüzünden bacakları davul gibi şişer. Köylü, bedenine sopayla her vurulduğunda çıkan sesi, aşağıdaki evlerden birinden gelen davul sesine benzetecek kadar kendinden geçer. Başına son bir darbe alır ve bunu da “*Davul bizim eve gelmiş!*” diye yorumlar. Bu adama uygulanan işkence öylesine büyüktür ki, bedendeki acı, bilince kadar ulaşır ve onun aklını yitirmesine sebep olur (2014: 492). Akif, şiirin diğer bölümlerinde Edirne’de halka uygulanan işkenceleri tasvir eder. Edirne’yi işgal eden Bulgarlar, halka akla hayale sığmaz zulümler yapar. Bulgar askerlerinin bu tavrı, savaş psikolojisiyle bağlantılı olmalıdır. Savaş sırasında insanların bedenlerine zarar vermek, işgal edilen ülkenin halkına ve dolayısıyla topraklarına hâkim olmakla, onlara üstün gelmekle bir görülür. Bundan dolayı bedenler hedef alınmış olmalıdır. İnsanların bedenlerine çektirilen acının dozunun yüksekliği, o ülkeye sahip olma tutkusunun düzeyini gösterir. Bu bölümde de parçalanmış bedenlerden bahsedilir (2014: 500). Bedenleri öylesine acı içindedir ki, insanlar, ölürken bile çığlık atar. Bu son çığlıklar, çekilen acının dayanılmazlığını tarif eder (2014: 502). Bir sonraki bölümde Gümölcine’de yaşananlar anlatılır. Bulgarlar orada da Pomakların göğüslerini süngülerle deşer, kör baltalarla parça parça eder, kafalarını taşla ezer ve ardından parçalanmış bedenler gazlı bezle ya da katranlı yağlarla yakılır (2014: 504). Akif’in burada özellikle göğse ve kafaya dikkat çekmesi, bu organların “iman”ın bulunduğu yerler olarak düşünülmesiyle ilgilidir. İnsanların kafalarından “Müslümanlık” fikrinin atılması ve iman tahtası olarak bilinen göğüsten bu imanın sökülmesi gibi maksatlarla tüm bunlar yapılır. Sanki bu fikirler, bedendeki bir irindir ve bedene yapılan türlü işkencelerle dışarı atılmaya çalışılmaktadır. Benzer zulüm sahnelerini Kosova ve İpek gibi birçok şehirde de görürüz. Akif bu bölümde de baltayla kesilen, süngülerle delinen adeta kan ve kemik yığına çevrilen bedenleri tasvir eder (2014: 508). Bu insanların varlığına duyulan kinin ne derecede büyük olduğu, onların bedenlerine işkence ederek, onları insan formundan çıkararak gösterilir. Selanik şehrinde durum daha da vahimdir. Şair burada şiddetin dozunun iyice arttığını gösterir. Masum insanlara uygulanan işkenceler akla hayale sığacak gibi değildir. Haç işareti yapmak için alınmış parçalanmış insanlar, vaftiz edilmek için buzlu gölde donmaya terk edilen çocuklar, yakılan ve kemik yığını hâline gelene kadar parça parça edilen bedenler... Böyle sahneler uzayıp gider. Bu acıya şahit olmak zorunda kalan ve bu şahitliğe dayanacak gücü kalmayan insanlar sonunda kendilerine zarar vermeye başlar. Babalar acıdan ağlayıp inler, yaşlı kadınlar saçlarını yolar. Yakılan, parçalara ayrılan, tanınmayacak hâle gelen bedenler dört tarafı sarmıştır (2014: 512). “*Bu noktada amaç sadece düşmanı barındırdığı tehditten dolayı imha etmek değil, ona zulmetmektir; insanlığını ayaklar altına almak, acı çektirmenin, kirletmenin hazzını yaşamaktır*” (Corbin vd., 2013: 254).

Savaşlar, iki tarafı da dönüştürür. Normal şartlarda, bir insanın başka birine bunları yapma ihtimali bile yoktur. Burada içgüdüler ve hırs, kişileri insanî sınırların dışına çıkarır. Bir insana bu derecede acı verenin başka bir insan olmasının başka türlü bir açıklaması olamaz. Bu şiirde öncekilerden farklı olarak, kendi bedenine zarar veren insanlardan da söz edilir. Normal şartlar altında bir birey, özenle baktığı bedenine asla zarar vermek istemez ama yaşadığı, gördüğü şeyler karşısında bireyin dayanma gücü kalmaz. Bu acılar tarafından beslenen ölme arzusu, acının dozu artınca daha da karşı konulmaz bir istek hâlini alır. Yaşadığı bu gerçeklikle, bu acılarla baş edemeyen birey, bundan ancak kendini bulunduğu boyuttan silerek kurtulabileceğini düşünür. Bunun tek yolunun da bedenin bütünlüğüne müdahale etmek olduğuna kanaat getirir. İnsanlar ancak bu raddeye geldiklerinde böyle zararlı düşüncelere meyleder. Aldıkları, akıldışı gibi görünen bu kararın yani kendi bedenlerine zarar verme isteğinin sebebi bu olmalıdır.

Şairimizin ayetleri yorumladığı iki şiirinde de savaşlarda çeşitli eziyetlerle öldürülenlerin bedenleri anlatılır. *“İlahî, emrinin âvâre bir mahkûmudur âlem”* dizesiyle başlayan şiirinde yer alan (1913) *“İlahî, altı yüz bin Müslüman birden boğazlandı (...) / Şu küllenmiş yığınlar hep birer insan, birer candı”* dizeleriyle şair, öldürülen insanların çokluğuna dikkati çeker (2014: 350). Görülen odur ki, savaşlarda işkenceyle öldürmenin bir başka yöntemi de insanları yakmaktır. İşgal edilen ülkenin halkı bazen işkencelerle öldürüldükten sonra, bazen yaralıyken, bazen de diri diri yakılır. Bu eziyet türü de işgal altındaki ülkenin topraklarına sahip olmalarını engelleyen halkın, düşman askerleri tarafından tamamen ortadan kaldırılmasıyla ilgilidir. Katledilen insanların bedenleri ateşe verilir ve böylece geride onların varlığına dair hiçbir kanıt bırakılmamış olur. Bu insanlardan geriye, onların varlığına işaret edebilecek küller ve kemikler kalır. Bu, bir insana yaşatılabilecek en vahşi ölüm şeklidir, insanı insanlıktan çıkararak bir ölümdür. Onlar artık “insan bedeni” değil, kül ve kemik yığınıdır.

Savaşları anlatan birçok şiirde kadınlara zorla sahip olunmasından bahsedilir çünkü düşman ülkeye ait bir kadının bedenine sahip olmak, o ülkeye sahip olmakla bir tutulur. İşgal edilen ülkenin kadınları ne yazık ki çoğunlukla vahşice öldürülür ya da onların cinsel organlarına zarar verilir. Böylece kadınlar doğum yapamaz hâle getirilerek o ülkenin geleceği de yok edilir. Şairin ayetleri açıkladığı, *“Müslümanlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile...”* (1913) diye başlayan şiirinde *“İrzımızdır çiğnenen, evladımızdır doğranan/Hey sıkılmaz ağlamazsan, bari gülmekten utan!”* dizeleri yer alır (2014: 532). Bu vahşet sahnesi sadece bir iki dizeyle anlatılır, daha fazla detay verilmez fakat bu dize bile vahşetin ne boyutta olduğunu anlatmaya, tüylerimizi ürpertmeye yeter. “Fatih Kürsüsünde” şiirinin bir bölümü olan “Vaiz Kürsüde” (1914) adlı uzun manzumesinde Akif, ele aldığı dört şehir üstünden bu vahşeti tasvir eder. Edirne şehrinde Bulgar askerlerinin kadınlara; eşlerinin, çocuklarının, babalarının gözleri önünde tecavüz ettiğinden bahsedilir. Sarayıcı’nda ise tüm kadınların zorla ırzına geçilir,

bazılarının karınları değil, bazılarının kıyafetleri bazılarının ise bedenleri parçalanır. Bunca işkenceye rağmen ölmeyen kadınlar ise acılar içerisinde beklemekten başka çare bulamaz (2014: 502). Selanik ve Serez gibi şehirlerde de aynı acı dolu olaylar yaşanır. Bu bölgelerdeki köylerde düşman, kirletilmemiş namus bırakmaz (2014: 510). Tüm bu yapılanlar yetmezmiş gibi bir de onların cinsel organları delik deşik edilir, her birinin bedeni ayaklar altına alınıp çiğnenir (2014: 513). Şairin ayetleri tefsir ettiği bir başka şiirinde de “yırtılan namuslar” ifadesiyle kadınlara benzer işkencelerin yapıldığına dikkat çekilir (2014: 350). Bir başka dizede “*Göğsü baltayla kesilmiş memesiz anneler*”den, karnı delik deşik edilmiş kadınlardan bahseden şair, bu vahşet karşısında tüylerimizi diken diken eder (2014: 356). Tamer Kütükçü, tecavüzün, kadın dünyasında başlı başına travmatik bir olay olduğunu; kadın bedenine yönelen baskı ve şiddet öğeleri içinde en yıkıcısı olduğunu söyler. Arkaik dönemlerden beri görülen ve 21. yüzyıla kadar uzanan bu şiddet türü, eril otoritenin kadın bedeni üzerindeki tahakküm aracıdır. Onların ruh dünyalarında kendine güvensizlik, kimliksizlik, endişe ve korku, stres, suça eğilim ve fuhşa yatkınlık, toplum dışılık gibi birçok travmatik bozukluğa sebep olur. Kadının öz varlığını yok eden, parçalayan ve kadını sistemin edilgen bir nesnesi hâline getiren, bir baskı ve şiddet öğesidir. Bir başka deyişle tecavüz, yalnız kadın bedenini ihlal eden ve onun cinsel yaşamını körelten, hasara uğratan bir olgu değildir, ayrıca bireyi maruz bıraktığı sosyo-psikolojik yaptırımlarla bireysel varlığından iyice koparıp nesneleştiren, ötekileştiren, silen, yok eden bir olgudur (2010: 91). Bu bilgilerden yola çıkarak özellikle Mehmet Akif’in savaş konulu şiirlerinde bu sahneleri detaylıca anlatmasının, “namus” algısının oldukça önemli olduğu toplumumuzda halk tarafından düşmana kin duyma, onu ülke topraklarından temizlemek isteme gibi tepkiler oluşturma amacı taşıdığını söylemek mümkündür. Vatan uğruna feda edilmiş olan bunca canın intikamı mutlaka alınmalıdır. Özellikle işgal edilen ülkelerdeki kadınlara sahip olunmak istenmesinin sebebi Corbin’e göre, kadın bedeninin savaştan elde edilen ganimet olarak algılanmasıdır (2011: 188). Yine Corbin’e göre, ilk çağlardan beri var olan bu “düşman ülkedeki kadınların bedenlerine sahip olma” hırsı, ne yazık ki 20. yüzyılda yapılan savaşların da değişmezleri arasındadır. İşgal edilen ülkelerdeki kadınların bedenlerini zorla elde etmekle o toprakları elde etmek adeta bir görülür. Ama tüm bunlar, tecavüzün aynı zamanda katıksız bir gaddarlığın dışavurumu olduğu gerçeğini değiştirmez. Kız çocuklarının, genç ya da yaşlı tüm kadınların ayırım gözetmeksizin bu işkenceye maruz bırakılması; onlara kocalarının, çocuklarının, babalarının ve kardeşlerinin gözleri önünde tecavüz edilmesi tecavüzcülerin nesebe saldırmaya ne kadar istekli olduklarını ortaya koyar ve bu, gaddarlıktan başka bir şey değildir (Corbin vd. 2013: 256).

2. Savaş ve Askerlerin Bedensel Tasviri

Savaşlarda askerlerin bedenlerinin maruz kaldığı acıları, yaptığı tasvirlerle gözler önüne seren şairin “Asım”da, (1924) çekilen bu acıyı

göstermek için aynı uzuvları seçtiğini görürüz (2014: 748). Sadece silahlar değil, uçaklardan atılan mermiler de askerlerin bedenlerini paramparça eder. Dört taraf parça parça edilmiş kafalar, gözler, kollar, bacaklar, ellerle doludur ve bunlar tüm vadiye yayılmıştır. Sanki dağlar taşlar, şehitlerin parça parça olmuş bedenlerinden meydana gelmiştir. Akif, ilerleyen bölümlerde alnından vurulmuş bir askerle ilgili çok etkili bir tasvirle karşımıza çıkar:

*Yaralanmış temiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilal uğruna yâ Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak bu kadar şanlı idi. (2014: 748).*

Vatan uğruna şehit düşmüş olan bu askerın alnı, öpülesi bir alındır. Bu kez, acılar içindeki askerın bedeni yüceltilir, ona karşı acıma duygusu yaratacak ifadelerden bilinçli olarak kaçınılır. Yani bedenın, vatan uğruna seve seve feda edilebilir, gözden çıkarılabilir olduğu vurgulanır. Dökülen kan da artık korku ya da acıma duygularıyla anlatılmaz. O kan çok kıymetlidir, kanı döken asker yüceltilir ve övgülerle anlatılan bu sahne, özendirici niteliktedir. Şiirdeki hüznü tonu şimdiye kadar verdiğimiz örneklere oranla o kadar da yüksek değildir ve ifadelerde de o acıma, korku, kaygı, isyan yoktur; gurur ve imrenme vardır. Çünkü şairimiz, vatan için yapılan bunca fedakârlığın boşa olmadığının bilincindedir. Savaşan askerlerin bedenleri mahvolmuştur fakat ruhları, vatanî görevlerini yerine getirirken ölmenin huzuru, en yüksek mertebeye ödüllendirileceklerini bilmenin mutluluğu ile doludur. Şair; bir Müslüman olarak, onların böyle bir huzur içinde olduklarını bilir, buna inanır. O askerlere üzülür fakat bu bilgi, onun isyankâr olmasını engeller. Hatta savaşlarda askerlerin aldığı yaraları, şiirinde bir gurur nişanesi olarak yansıtır. Asım'ın, savaşta aldığı yaraları gururla sergilediği sahne, bu bakış açısına bir örnek teşkil eder. Akif bu yaraları "Yaralar başkaca endamına heybet veriyor" dizesiyle tarif eder (2014: 758). Aslında acı veren, bu acının tarifi eşliğinde tasvir edilmesi gereken bu yaralar, gururla sergilenir. Bu gibi savaş yaraları bedende istenmeyen bir kusur olarak da görülebilirdi ama bakıştaki bu farklılık, algıyı da değiştirir. Burada şairin İslam merkezli bakış açısının etkisi görülür. Savaş yaralarının verdiği acıdan bahsedilmemesinin hatta aksine bu yaraların övülmesinin sebebi, vatan uğruna verilen mücadelenin izlerini taşıması ve bu nedenle savaş yaralarının kutsal kabul edilmesidir. Yani savaşan askerlerin bedenlerinde meydana gelmiş her yaraya, her ize farklı bir anlam yüklenir. Savaşta gazi olan ya da şehit düşenler, İslam inancına göre kutsal kişilerdir. Bakıştaki bu değişim, acıya yaklaşımı da değiştirir. Şairin, bu gibi tasvirlerle insanları bu mertebeye varabilmeleri noktasında özendirdiği söylenebilir. Çünkü ona göre, yapılan fedakârlık da erişilen mertebe de kutsaldır.

“Süleymaniye Kürsüsünde” (1911) şiirinde acımasızca katledilen, paramparça edilen bedenler adeta toprağı kanla sulamış, toprakla bütünleşmiştir. Mehmet Akif, “*Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak / Ekilen gövdelerin hepsi yarın fişkıracak! / Hangi ma’sûmun olur hûnu bu dünyada heder?*” dizeleriyle, toprağı ekilen gövdelerin yarın fişkıracığını ve insanlara çektirilen bu acının o zaman bütün dünya tarafından utançla anılacağını söyler (2014: 298). Düşmanlar, burada anlatılan askerlere öylesine acımasız davranmıştır ki onların bedenlerini bütünlüklü bir insan bedeni görünüşünden çıkarmış, paramparça etmiştir. O askerlerin huzur içinde, bedensel bütünlükleriyle ölmelerine bile müsaade edilmemiştir. Bedeni parçalama, ondaki insanî görüntüyü yok etme gibi katletme çeşitleri, ne yazık ki savaşlarda sıkça görülmektedir. İşkence etmek, beden bütünlüğünü bozarak insan hayatına son vermek gibi şekillerde uygulanan bu şiddet, bu acı dolu katletme şekli, düşmanın o ülkenin toprağını ele geçirme, insanlara hükmetme hırsının bir sonucudur. Bu acıyı çeken askerler, vatan için büyük bir fedakârlık yapmıştır, bu nedenle onların bedenlerine kutsallık atfedilir. Ölüm, dinî ve kültürel inançlardan etkilenen bir olgudur. İslam dinini benimsemiş olan toplumumuzda, savaşta ölmek, ölümlerin en kutsalıdır. Bir askerin savaşa gönüllü olarak gitmesinin, vatan için canla başla mücadele etmesinin ve bedeninin alacağı yaralardan, çekeceğı acılardan hatta ölümden korkmamasının sebebi budur. Başka bir deyişle savaşta can vermekle erişilecek şehitlik mertebesinin, özenle baktıkları bedenlerine gelecek her türlü zarara değıcek olduğunu bilmek, savaşa giden/gidecek olan askerleri cesaretlendirir. Savaşta ölseler bile bedenlerini feda etmenin mükâfatını ebedî âlemde alacaklarını bilmeleri, askerler için önemli bir motivasyon kaynağıdır. Yoksa bu kültürel ve dinî etkenlerden başka hiçbir güç bir insanın, başına ne gibi felaketler geleceğini bildiğı, böyle zorlu savaşlara katılmasını kolay kolay sağlayamaz. Bir insanın, bedeninin ne hâle geleceğini bile bile savaşa katılması, gerekirse bedenini feda etmesi ve savaştan son anına kadar kaçmaması hep bunlarla ilgilidir. Yani söz konusu vatan olunca insan, bedenini gözden çıkarabilir. Bu yüzden her asker bir an önce görevini yerine getirmek, bedenini kutsallaştıran o mertebeye ulaşmak ister.

Sonuç ve Değerlendirme

Mehmet Akif’in savaşları anlatan şiirlerinde halkın ve askerlerin bedenleriyle ilgili nasıl tasvirler yaptığını, seçtiğimiz şiirler üzerinden inceledik. Savaşlarla insan bedenleri arasında çok yakın bir ilgi olduğunu, savaşın aslında bedenlerin mücadelesi olduğunu gördük. Buna göre beden tasvirlerinde iki farklı bakış açısının kullanıldığını gördük. Birincisi bu savaşlarda halkın başına gelenler anlatılırken yapılan beden tasvirleridir. Şairin burada bilinçli olarak vahşetin dozunun yüksek olduğu tasvirler yaptığını görürüz. Bu tasvirlerle bir yandan halkımızın maruz kaldığı işkenceye üzülmüş, diğer yandan bu yapılanlar düşmana olan kinimizi ve onlara karşı savaşma azmimizi arttırır. Yani bunlar bir tür tetikleyici görevi görür; onların kanlarını yerde bırakmak istemeyiz. Bu tasvirlerde kanın

fazlalığı, çekilen acının derecesini göstermek amacıyla kullanılır. Çoğunlukla beden bütünlüğünü bozmaya odaklanıldığı dikkati çeker. Bu, bir insanın onurunu ve insanlığını ayaklar altına almanın, onu insanlıktan çıkarmanın en vahşice yoludur. Bedene uygulanan işkencelerin çeşitliliği dikkati çeker. Ezmek, asmak, çeşitli aletlerle kesmek, parçalamak, yakmak, dondurmak gibi birçok yöntemin halktan insanların bedenlerine acımasızca uygulandığı görülür ve bu tasvirler okuyucuyu dehşete düşürür. Bu işkencelerde kadın, erkek, genç, yaşlı ayrımı yapılmaması da ayrıca dikkati çeker. En büyük işkencelerin ise kadınlara yapıldığı görülür. Başta tecavüz olmak üzere uygulanan tüm işkence yöntemleri cinselliği çağrıştıran organları merkeze alır. Karnı ve cinsel organları deşmek, göğsü parçalamak gibi işkencelerin ön planda olduğu görülür. Burada hem toplumun en büyük tabusu ve kadınlar üzerindeki en büyük baskı aracı olan bekâretin, namusun zorla ele geçirildiği görülür hem de doğurganlığıyla toplum nüfusunun çoğalmasını sağlayan kadının bu özelliği elinden alınır ya da bu kutsallık kirletilir. Ayrıca kadının savaş ganimeti gibi görünmesi, ona sahip olmakla düşman ülkenin toprağına sahip olmak arasında bir bağ kurulması da bu şiddeti arttıran unsurlardır. Akif'in bu vurguyu bu derecede şiddetli olarak yapması yine vatan uğruna feda edilen canların intikamının alınmasını arzulamasından kaynaklanır. Bu tasvirlerin bu derecede şiddetli şekilde verilmesi halkı bu konularda duyarlı hâle getirmek, düşmana karşı beslenen kini ve savaşma isteğini arttırmak, duyarsız olanları bu sahnelerle uyarmak yani onların ve sevdiklerinin başlarına gelebilecekleri göstermek, çekilen acıların ve yapılan fedakârlıkların unutulmamasını sağlamak içindir. Özgürlüğü tehlikeye giren milletlerin karşılaşabilecekleri vahşetin sınırının olmadığını göstermek ve halkın, ülkenin bağımsızlığına sahip çıkması noktasında bilinçlenmesini sağlamak da diğer hedefler olmalıdır.

İşkence yapmak maksadıyla hedef alınan her organın seçilmesinde bir sebep vardır ve yapılan her işkencenin de taşıdığı bir mesaj vardır. Bu bağlamda baş, yüz, göz gibi organlara yoğunlaşılmasının tespit edebildiğimiz birkaç sebebi bulunmaktadır. Baş, düşünceyi, özellikle de özgürlük düşüncesini temsil eder. Başa verilen her zarar, bu düşünceleri yok etmeyi hedefler ve bununla, benzer düşünceleri taşıyan insanlar üzerinde caydırıcı etki yaratılması amaçlanır. Ayrıca insan bedeninin ilk bakışta en dikkat çeken bölümüdür. Başa, yüze, göze verilen zarar, bireyin toplum içine çıkamaz hâle gelmesine, insanî vasfının ortadan kalkmasına sebep olur. Kollar ve bacaklar adeta bireyler arası iletişimde köprü vazifesi gören uzantılardır. Onları kırmak, ezmek, kesmek, parçalamak bireyin beden algısını zedeler, toplumla bağ kurmasında engel oluşturur, bireyin hareket kabiliyetini kısıtlar. İster halktan kimseler olsun ister asker olsun her insan bedeni, düşmanın hedeflenen toprakları ele geçirmesinde birer engel teşkil eder. Bedenleri parçalamak veya yakmak, toptan ortadan kaldırmak gibi canice bir isteğin ardında yatan amaç da bu bedenleri yani "engelleri" ortadan kaldırarak o ülkenin topraklarını ele geçirmektir.

Mehmet Akif'in tasvirlerini şekillendiren bir diğer bakış açısı ise kutsallaştırmayla bağlantılıdır. Halktan insanların bedenlerine yapılan işkenceler ve onların çektiği acılar insanı dehşete düşüren sahnelerle sunulurken sıra askerlerin savaşlarda aldıkları yaraların ya da onların bu yaralar nedeniyle şehit oldukları sahnelerin anlatımına geldiğinde şairin değişen bakış açısı, tasvirleri de değiştirir. Bu yaralardan duyulan acılardan bahsedilmez ya da acı arka planda bırakılır. Burada bedenini vatan için feda eden askerlerle gurur duyulur. Bu yaralar gururla sergilenir, çekilen acıların karşılığında bu bireyler kutsal bir merteye olan şehitlik mertebesine yükselmiştir. Şair, bu kişilerin bedenlerini kutsal kabul eder ve insanları bu mertebeye özendirir. O nedenle bakışta bir değişimle karşılaşılır. Yoksa çekilen acının derecesinde pek de bir değişiklik olmadığı tahmin edilebilir.

Savaşlarla ilgili anlatılacak hiçbir hikâye, yapılacak hiçbir benzetme, kurulacak hiçbir süslü cümle bedenler üzerinden yapılan bu tasvirler kadar etkileyici olmayacaktır. Yani Mehmet Akif, mesajlarını bedenler üzerinden yaptığı tasvirlerle en etkili şekilde vermeyi başarmıştır. Adeta kutsallığın ve fedakârlığın beden dilini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Corbin, A.- vd. (2013), *Bedenin tarihi III. bakıştaki değişim: 20. yüzyıl*, (çev.: Saadet Özen), İstanbul: Yapı Kredi.
- Corbin, A.-vd. (2011). *Bedenin tarihi II*. (çev.: Orçun Türkay), İstanbul: Yapı Kredi.
- Ersoy, M. A. (2014). *Safahat*. (hızl.: Ömer Faruk Huyugüzel, Fazıl Gökçek, Rıza Bağcı), İstanbul: Dergâh.
- Kütükçü, T. (2010). *Türk kadın yazınında kadın bedeni ve cinselliğinin temsili*. İstanbul: Cinius.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayımlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.